

**Četnická stanice Osvračín
1931–1945**

Inventář

EL NAD č.: 1942
AP č.: 484

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2018

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Příloha

Seznam použitých zkratk	8
-------------------------------	---

Inventární seznam	9
--------------------------------	---

I. Vývoj původce archiválií

Původcem archiválií je Četnická stanice Osvračín (1915–1945), variantní název Gendarmerieposten Wostratschin, sídlila v č. p. 26.

Četnictvo čili žandarmerie bylo na území celé habsburské monarchie,¹ a tedy i českých zemí, rozšířeno císařským nařízením č. 272 z 8. června 1849 a jeho zřízení konkretizovalo nařízení ministra vnitra č. 19 z 18. ledna 1850. To definovalo četnictvo jako vojensky organizovaný strážný sbor uskupený v četnických plucích určený k udržování veřejné bezpečnosti, klidu a pořádku.

Nejnižším článkem v organizační struktuře četnictva byly četnické stanice. Jejich služební okrsky zahrnovaly zpravidla čtyři až pět obcí a neměly přesáhnout obvod politického nebo soudního okresu, výjimku povolovalo ministerstvo. Zpočátku se četnické stanice soustřeďovaly přednostně do sídel okresních soudů.

Po změnách, které přinesl v roce 1860 Říjnový diplom, zůstalo četnictvo i nadále vojensky organizovaným bezpečnostním sborem, byť s nižším celkovým početním stavem a jinou vnitřní organizací. Po vojenské a disciplinární stránce četnictvo podléhalo ministerstvu války a ve služebních a ekonomických záležitostech ministerstvu vnitra. Četnické stanice měly být napříště zřizovány jen v sídlech okresních úřadů, ale ne ve městech, v nichž působila policie. K další reorganizaci četnictva došlo počátkem roku 1866, kdy byly zrušeny četnické pluky a místo nich vzniklo patnáct zemských četnických velitelství. V témže roce bylo c. k. četnictvo vyňato z pravomoci ministerstva války a podřízeno nově zřízenému ministerstvu pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost, v roce 1870 však byla agenda veřejné bezpečnosti ministerstvu odňata a přidělena ministerstvu vnitra.² V letech 1872–1873 bylo u četnických velitelství zrušeno dělení na křídla a čtyři a byla zřízena oddělení, v jejichž čele stál důstojník. Zákon z roku 1876 vyjmul četnictvo úplně ze svazku armády a v záležitostech výkonu bezpečnostní služby jej podřídil okresním hejtmanstvím, součinnost při výkonu úřední moci vyžadovaly ovšem zejména okresní soudy. Obvod několika politických okresů spravovalo velitelství četnického oddělení (okres Horšovský Týn náležel pod velitelství oddělení č. 7 v Chebu), jemuž podléhala jednotlivá okresní četnická velitelství v sídlech okresních hejtmanství v čele s okresním strážmistrem a těm byly podřízeny jednotlivé četnické stanice vedené závodčím, případně strážmistrem.

V roce 1891 byl zřízen 16. četnický obvod v Klatovech, k němuž nově náležely politické okresy Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Sušice a Tachov.³

V roce 1895 byl vydán nový zákon č. 1/1895 ř. z., o četnictvu, jenž mj. stanovil, že v případě války sice může být četnictvo pověřováno zvláštními vojenskými úkoly, avšak primárně si zachová všeobecné bezpečnostní určení.⁴ I nadále bylo četnictvo definováno jako vojenský strážný sbor zřízený za účelem zachování veřejného pořádku a bezpečnosti.

Četnická stanice v Osvračíně vznikla začátkem roku 1915, tedy ještě před zánikem habsburské monarchie.⁵ Po vzniku Československé republiky platil v rámci recepční normy

¹ Před rokem 1850 existoval četnický pluk v Lombardii a Uhrách. Viz MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I. : habsburská monarchie (1526–1918)*. Praha : Themis, 1997, s. 64.

² JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 282.

³ *Posel od Čerchova*, 1891, roč. 20, č. 44 (31. 10.) nestr.. Reorganizací byly dosavadní obvody velitelství četnických oddělení zmenšeny. Klatovský obvod, jehož velením byl pověřen nadporučík Brůha, se utvořil z částí plzeňského, píseckého a chebského oddělení.

⁴ MÁLEK, Jan. *Vývoj, historie a činnost četnictva v Československu v letech 1918–1945 na příkladu Četnické stanice Zlín a Okresního četnického velitelství Zlín* [tiskem nepublikovaná diplomová práce]. Olomouc : Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2014, s. 11, dostupné z http://theses.cz/id/7cvqsy/Malek_DP.pdf, 11. 7. 2017.

⁵ Nové četnické stanoviště. *Posel od Čerchova*, 1915, roč. 44, č. 2 (9. 1.).

i nadále shora uvedený zákon o četnictvu, byť s drobnými úpravami. S ustavováním bezpečnostního systému nového státu byl spojen spor o pojetí četnictva jako složky armády. Nakonec četnictvo zůstalo v gesci ministerstva vnitra. Záležitosti četnictva byly následně nově upraveny zákonem č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu, a jeho prováděcími předpisy. Četnictvo zůstalo vojensky organizovaným strážným sborem a zároveň orgánem politické státní správy podřízeným ministerstvu vnitra a organizačně přizpůsobeným civilní teritoriální organizaci. Četnický sbor byl určen k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných státních úřadů udržoval na celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Kromě toho četnictvo plnilo v bezpečnostním systému první republiky roli prvotního vyšetřovatele trestných činů spáchaných v obvodu příslušné četnické stanice a existovalo vedle státní policie⁶ a obecní policie.⁷

Poslední zákonnou úpravu činnosti četnictva v první republice přinesla novela zákona č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu (zákon č. 28/1928 Sb. z. a n., jímž se doplňují a mění zákony o četnictvu a o sborech stráže bezpečnosti). Ta zejména upřesňovala okolnosti použití střelných zbraní četníky i pro zásahy v semknutém útvaru, upravovala podmínky jejich ženitby, služební platy a ubytování.

V čele četnické stanice stál její velitel většinou v hodnosti vrchního strážmistra, příp. v nižší hodnosti, vždy ale definitivní četník, který se musel dobře obeznámit s poměry ve svěřeném obvodu. Předpokládalo se, že kromě dokonalé znalosti terénu bude povšechně informován o zaměstnání obyvatel, zdejších zvycích a v neposlední řadě bylo třeba mít povědomí o obyvatelích, kteří svojí nepřizpůsobivostí ohrožovali veřejnou bezpečnost. Organizování služby spočívalo ve stanovení náplně obchůzek, jmenování hlídek a určení doby trvání služby. Velitel mj. kontroloval četníky, zda jsou správně vystrojeni a ozbrojeni podle předpisů a zda nahlízejí do všech předpisů a pátracích oběžníků, které na stanici došly.

Těsně po mnichovských událostech byla i četnická stanice v Osvračíně posílena četníky ze stanic zabraného území. V roce 1939 sloužilo na stanici s obvodem Chotiměř, Lštěň, Malonice, Mimov, Močerady, Přívozec, Osvračín sedm četníků.

V období Protektorátu Čechy a Morava zůstaly bezpečnostní složky v kompetenci protektorátní vlády, byť říšskoněmecká vláda ovlivňovala organizaci četnictva. Kromě bývalých československých bezpečnostních složek začaly na území Protektorátu působit složky německých bezpečnostních sborů a dosavadní československý bezpečnostní aparát se postupně přizpůsoboval německému vzoru, a to i v rozdělení na uniformovanou a neuniformovanou policii. Četnictvo bylo zařazeno do kategorie protektorátní uniformované policie, kterou řídil velitel německé pořádkové policie. V roce 1944 došlo ke sloučení četnictva, státní policie a obecní policie do protektorátní policie.

Již před koncem války doporučil ministr vnitra Košické vlády ve svém návrhu ze 17. dubna 1945 zrušení četnictva. K tomu došlo v souvislosti s výnosem ministerstva vnitra z 30. června 1945, jenž ustanovil vznik Sboru národní bezpečnosti (SNB) jako jednotného vojensky organizovaného strážného sboru. Až do vydání zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, sbor pro výkon své služby prozatím používal předpisů platných před 30. zářím 1938, pokud neodporovaly výnosu ministra vnitra a programovým zásadám vlády. Do Sboru národní bezpečnosti byli zařazeni mj. příslušníci dosavadního bezpečnostního sboru, tj. četnictva (po prověření). V činnosti četnické stanice v Osvračíně spočívající v udržování veřejné bezpečnosti pokračovala v poválečné době stanice SNB Osvračín.

---

⁶ Státní policie měla celostátní působnost. Podle zákona č. 165/1920 Sb. z. a n., o zřízení nových státních policejních úřadů, mohla vláda se souhlasem obce zřizovat státní policejní úřady, které měly převzít dosavadní působnost obecní v oboru policie bezpečnostní, mravnostní a čelední a dosavadní působnost okresní správy politické v záležitostech policejní správy.

⁷ Zřízení vlastní obecní policie patřilo výhradně do obecní kompetence.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archiválie pocházející z činnosti četnické stanice v Osvračíně byly do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně delimitovány z archivního souboru Fondu Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň (EL NAD 10133), jenž byl dosud v péči I. oddělení SOA v Plzni, a to protokolem o přemístění (delimitaci) archiválií ze dne 25. října 2016 čj. SOAP/010-0839/2016. Podle přílohy k tomuto protokolu oblastní archiv delimitoval 23 podacích protokolů a 11 indexů pocházejících z činnosti četnické stanice Osvračín. Při vymezení jednotlivých archivních fondů v SOkA Domažlice však byly některé archiválie přiřazeny k jiným archivním fondům četnických stanic a stanic SNB přehodnoceny evidenční jednotky. Toto rozčlenění delimitovaného materiálu proběhlo až v roce 2017, proto je přírůstek archivního fondu Četnická stanice Osvračín evidován pod číslem 47/2017 a uvádí 14 podacích protokolů a čtyři repertáře.

Státní oblastní archiv v Plzni převzal archiválie k uložení do archivního souboru Fondu Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň ve dvou přejímkách, a sice 11. března 1960, č. přírůstku 17-20/1960, a 7. října 1961, č. přírůstku 7-42/1961.

Z písemností vzniklých z činnosti četnické stanice v Osvračíně se dochovaly pouze registraturní pomůcky.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Četnická stanice Osvračín obsahuje archiválie pocházející z let 1931–1945.

Archivní fond tvoří pouze registraturní pomůcky od roku 1931, ty se dělí na důvěrné podací protokoly a obyčejné podací protokoly. Podací protokoly jsou v obou řadách seřazeny chronologicky a po nejmladším podacím protokolu následují repertáře rovněž v chronologickém pořadí. Repertář, jenž byl veden v letech 1939–1946, čili za působení četnické stanice i stanice SNB, je uložen v archivním fondu Sbor národní bezpečnosti – stanice Osvračín (EL NAD 1967). Kurzívou je uveden rovněž v inventárním seznamu archivní pomůcky Četnická stanice Osvračín.

Po formální stránce je inventář zpracován podle metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek č. j. SOAP/006–0767/2010 a jeho dodatku č. j. SOAP/006–1300/2014 a dále podle metodického návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra č. j. MV–46913/AS–1/AS–2013.

Během pořádání nebyly vyřazeny žádné archiválie. Jazykem archiválií je čeština a v zápisech vedených po 1. červenci 1942 němčina. Archiválie nejsou poškozené až na podací protokol označený inv. č. 2, který má utržené desky, a podací protokol pod inv. č. 8, jenž byl zasažený plísni.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie inventarizovaného archivního fondu pocházejí z činnosti četnické stanice v Osvračíně. Dochovaly se pouze registraturní pomůcky, jejichž výpovědní hodnota je limitována účelem, který jako takové plnily. Údaje v nich zapsané nemohou poskytnout celistvý obraz činnosti četnické stanice, a proto pro sestavení historie jejího působení je třeba prostudovat i další archivní materiál. Např. archivní fond Okresní úřad Domažlice I, který obsahuje informace k organizačním záležitostem, hlášení stanic či zprávy o jejich činnosti.

Z archivních fondů uložených v jiných archivech lze doporučit zejména archivní fondy Zemské četnické velitelství Praha (Národní archiv) a Krajská správa Sboru národní bezpečnosti Plzeň (Archiv bezpečnostních složek).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Četnická stanice Osvračín uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Mgr. Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 30. listopadu 2018

Mgr. Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Prameny archivní

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně (dále jen SOkA Domažlice), fond *Okresní úřad Domažlice I* (EL NAD 592).

Prameny tištěné

Statistický lexikon obcí v zemi české. Praha : Orbis, 1934.

Nové četnické stanoviště. *Posel od Čerchova*, 1915, roč. 44, č. 2 (9. 1.), nestr.

Literatura

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. *Internetová verze Sborníku AMV 1/2003*.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I. : habsburská monarchie (1526 – 1918)*. Praha : Themis, 1997.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva II. : Československá republika (1918 – 1939)*. Praha : Police history, 1999.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva III. : Protektorát Čechy a Morava a Slovenský štát (1939 – 1945)*. Praha : Police history, 2001.

MÁLEK, Jan. *Vývoj, historie a činnost četnictva v Československu v letech 1918–1945 na příkladu Četnické stanice Zlín a Okresního četnického velitelství Zlín* [tiskem nepublikovaná diplomová práce]. Olomouc : Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2014.

Výbor zákonů a nařízení Republiky Československé k potřebě četnictva úřadů politických (upravili Josef Mrhálek a Josef Hoffmann). Praha : Nákladem Státní tiskárny, 1933.

Příloha: Seznam použitých zkratek

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
c. k.	císařský a královský
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
evid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
MV	ministerstvo vnitra
OÚ	okresní úřad
ppr	podací protokol
rep	repertář
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Registraturní pomůcky

Důvěrné podací protokoly

1	Podací protokol důvěrný 28. 9. 1934–8. 12. 1935; čj. 201/34–400/35	1934–1935	ppr 1
2	Podací protokol důvěrný 10. 12. 1935–30. 8. 1936; čj. 401/35–440/36	1935–1936	ppr 2
3	Podací protokol důvěrný 1. 1. 1938–31. 12. 1938; čj. 1/38–550/38	1938	ppr 3
4	Podací protokol důvěrný 1. 1. 1939–31. 12. 1940; čj. 1/39–358/40	1939–1940	ppr 4
5	Repertář k podacímu protokolu důvěrnému <i>Repertář k podacímu protokolu důvěrnému</i>	1938 1939–1946 <i>uloženo v AF Sbor národní bezpečnosti – stanice Osvračín</i>	rep 1

Obyčejné podací protokoly

6	Podací protokol obyčejný 23. 6. 1935–9. 3. 1936; čj. 661/35–310/36	1935–1936	ppr 5
7	Podací protokol obyčejný 9. 3. 1936–28. 10. 1936; čj. 311/36–1300/36	1936	ppr 6
8	Podací protokol obyčejný 28. 10. 1936–22. 5. 1937; čj. 1301/36–730/37	1936–1937	ppr 7
9	Podací protokol obyčejný 22. 5. 1937–26. 12. 1937; čj. 731/37–1720/37	1937	ppr 8
10	Podací protokol obyčejný 27. 12. 1937–15. 2. 1939; čj. 1721/37–220/39	1937–1939	ppr 9
11	Podací protokol obyčejný 16. 2. 1939–18. 5. 1940; čj. 221/39–750/40	1939–1940	ppr 10

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
12	Podací protokol obyčejný 18. 5. 1940–16. 3. 1941; čj. 751/40–370/41	1940–1941	ppr 11
13	Podací protokol obyčejný 16. 3. 1941–19. 3. 1942; čj. 371/41–350/42	1941–1942	ppr 12
14	Podací protokol obyčejný 20. 3. 1942–3. 4. 1943; čj. 351/42–650/43	1942–1943	ppr 13
15	Podací protokol obyčejný 3. 4. 1943–11. 5. 1945; čj. 651/43–634/45	1943–1945	ppr 14
16	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1931–1936	rep 2
17	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1937–1939	rep 3
18	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1940–1945	rep 4

Název archivní pomůcky:	Četnická stanice Osvračín
Značka archivního fondu:	ČS Osvračín
Časové rozmezí:	1931–1945
Počet evidenčních jednotek:	18 (14 podacích protokolů, 4 repertáře)
Počet inventárních jednotek:	18
Rozsah v bm:	0,32
Stav ke dni:	30. 11. 2018
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 30. 11. 2018 čj. SOAP/010-0750/2018